

El control del relat històric és part del poder. Per això, qui domina, tracta d'imposar i deixar com a única la seva versió del passat, per tal que allò establert s'accepti com a natural i sense necessitat de ser canviat. Part de la dominació masculina ha estat desconèixer, ocultar, obviar la presència de les dones quan fan el relat de la història, subsumir la memòria de les dones en la dels homes. Si les dones no tenen memòria, tampoc no podran tenir present, ni transformar el futur.

Afortunadament, al llarg del segle XX es va anar generant un canvi sociocultural que podríem anomenar *revolució invisible*. Com a part seva, comencem a produir una història que esmenta no només la presència de les dones sinó les condicions de desigualtat en les quals hem hagut de viure. Ahora s'ha començat a reconèixer l'existència d'altres gèneres la identitat sexual dels quals no és home ni dona, com tradicionalment havíem acceptat com a part de la natura.

Aquest reclam, o aquesta consciència d'inequitat que afecta la meitat de la població no és pas nova, i té profundes arrels a la nostra Amèrica Llatina. Existeixen fonts per dir que al menys des del període colonial les dones van ser conscients que sobre les seves espatlles requeia gran part del règim imperial. Tot i que les inequitats no van començar amb el sistema colonial, aquest sí que va fer més complexa l'estructura social, i les relacions entre homes i dones van esdevenir més desiguals. Acceptades les inequitats com a naturals, van forjar models peculiars de ser home i dona. Van propiciar comportaments que han continuat aprofundint les dificultats socials, econòmiques i polítiques. L'acceptació de la figura de l'home absent, davant la mare i els fills abandonats, va enfortir pràctiques socials que generen dependència, va exacerbar el masclisme, el clientelisme i el cabdillisme, pràctica que tradicionalment es fonamentava en la imposició

del poder per les armes, justificant així el recurs al militarisme.

Manyes que lluny de desaparèixer amb l'establiment de la independència i els estats lliberals, es van enfortir. El positivisme va justificar, amb arguments pseudocientífics, la inferioritat de la dona, la qual havia de ser reduïda a l'espai domèstic, on 'el bell sexe' havia de regnar. Els liberals, a l'igual que l'església, proposaven l'ideal de la dona a la llar. No prenen en consideració que la majoria de les dones sempre havien estat obligades a treballar, tant a la llar com fora d'ella. L'únic espai públic on la dona era ben vista i podia socialitzar, era el religiós, perquè també era considerat privat. Moltes dones, fins la primera meitat del segle XX, van trobar refugi a l'església.

Aquesta estava redefinint la seva presència social i religiosa en els estats liberals, ahora que havia d'assumir els reptes de la realitat social. Aquesta coincidència va fer que organitzacions de l'església es convertissin en espais de sociabilitat que van ensenyar les dones a reflexionar sobre els problemes de la realitat local, nacional i internacional, avançar obres de misericòrdia i actuar a l'espai públic si les circumstàncies ho requerien. Potser sense proposar-s'ho, ahora que els ensenyaven a defensar els drets de l'església, mitjançant el periodisme o constituint grups de pressió i lligues de votants, les formaven per actuar en la vida política i estrenar els seus drets ciutadans. Moltes dones formades en espais religiosos van aconseguir passar a l'espai públic i van començar a exercir els seus drets cívics en la mesura atorgada a cada país.

Aquest procés, va coincidir temporalment amb el moviment de dones de diversos sectors socials i polítics que van començar a exigir ser també subjectes de drets. Provenents d'un i altre àmbit, les dones reclamaven tant drets polítics com socials, entre els quals destaquen l'accés als estudis

universitaris, la pàtria potestat sobre els seus fills i el maneig dels seus béns heretats o fruit dels seus salaris.

Els anys atroços de les dictadures i guerres a molts països, a les dones llatinoamericanes ens van colpejar amb duresa. Hem patit els estralls i no hem temut aixecar les banderes per recollir els ferits, cercar milers de desapareguts, enterrar els nostres morts i demanar justícia.

Les dones llatinoamericanes hem aconseguit drets polítics, socials i accés ampli als estudis universitaris. Hem fet aflorar una nova historiografia amb protagonisme femení i cercat eines per poder comprendre les arrels de la desigualtat davant l'home, com és la categoria analítica de gènere. Algunes hem aconseguit ocupar llocs de responsabilitat laboral i de decisió política. No obstant, per la mateixa feina que fan els homes, i essent a vegades més qualificades, rebem un 30% menys que el sou masculí (el gran escàndol del segle XXI, com ho ha anomenat el papa Francesc). Tot i que en diversos països les dones han ocupat l'executiu, no han aconseguit els canvis necessaris per establir societats amb igualtat de gènere. Els cossos de representació política com els congressos continuen essent majoritàriament masculins. Encara l'imaginari del model social continua essent patriarcal.

En part és així perquè molts, i fins i tot moltes, sobretot els que s'han beneficiat de la societat patriarcal, es neguen a escoltar i entendre que les relacions entre els gèneres i les seves identitats poden ser d'una altra manera. D'una manera diferent a la que per a ells és la natural i acceptable, segons els seus models del que ha de ser la identitat sexual dels éssers humans i les seves relacions.

És important entendre que més que una negació a reconèixer la presència de la dona en la història o les seves aportacions, el que no es vol acceptar és la dominació immemorial i injusta de l'home sobre la dona, o que existeixen altres gèneres que sempre s'han discriminat i desconegut com a éssers humans. Per això, no s'accepta i es ridiculitza la categoria de "gènere". En termes psicoanalítics, s'expulsa de la consciència el tema de la discriminació, de la dominació i la seva violència contra les dones, els homosexuals i transexuals. És a dir, –emprant la terminologia jurídica processal– es produeix una

preclusió, el tema es tanca i hom no el pot retornar a la consciència.

Això no obstant, aquesta realitat dolorosa reprèn permanentment en les veus de les víctimes, les dones i els altres gèneres discriminats, que reclamen un model de relació diferent i reconeixement a la seva pròpia identitat. A vegades se li permet tornar de manera al·lucinatòria en l'art, en la ficció del teatre, el cinema o la telenovel·la, en la qual, sovint, sí que es permet plantejar el tema de les relacions de gènere només com això, com a ficció, com a al·lucinació.

Quan apareix la categoria de gènere per expressar les desigualtats i exclusions d'uns éssers humans per uns altres, no s'accepta, no se l'accepta com a part del discurs acadèmic, perquè fa prendre consciència d'una realitat que èticament s'ha de rebutjar. No es pot suportar la culpa del pecat d'aquesta injustícia continuada sobre les dones. I com que no s'accepta, no canviem, i la dominació continua. Aquesta violència és incongruent amb tots els valors de la cultura occidental, i reconèixer-la exigiria canviar, cosa que implicaria per alguns/es perdre els beneficis que els atorga la societat patriarcal. En termes cristians hauria de conduir a una conversió. Però aquesta *preclusió* –que és inconscient– genera una incapacitat absoluta de comprendre la injustícia de les relacions i acaba expressant-se en masclisme, homofòbia i discriminació. Per això, la història s'ha de narrar amb esperit crític en perspectiva de gènere, per tal que, en treure a la consciència l'arrel de la injustícia, s'assumeixin els costos que imposen els límits ètics.

Els moviments socials, els partits polítics, els grups religiosos que volen que es construeixi una proposta nova per a tothom, basada en relacions de reciprocitat, no poden deixar de prioritzar el canvi en les relacions entre els gèneres i les seves identitats, perquè és la base de la construcció social. Per això cal entendre d'on vénen certes pràctiques socials, polítiques i religioses, que hem acceptat com a naturals, per poder-les transformar. Tornar a escriure la història llatinoamericana amb perspectiva de gènere, és part de la construcció d'una nova proposta política amb equitat. Una història que generi pensament crític i permeti l'apoderament de tothom d'una manera diferent. ▢